

Igazolás

Alulírott László Lóránt igazlom, hogy Tamási Zsolt a 2019. november 30-án a Magyar Tudomány Napja alkalmából *A marosi esperesi kerület papságának 1849. júniusi gyűlése. Radikális egyházi reformtervek és ezek előzményei* címmel tartott előadásának kiegészített változatát *A Maros megyei magyarság történetéből 5.* című helytörténeti kötetünkbe közlésre elfogadtuk.

Jelen igazolás Tamási Zsolt Bolyai ösztöndíjbeszámolójához lett kiállítva.

Marosvásárhely,

2020. június 30.

László Lóránt

Lőránt

A marosi római katolikus esperesi kerület papságának 1849. júniusi gyűlése.

Radikális egyházi reformtervek és ezek előzményei¹

Marosvásárhelyen az 1849. júniusi papi gyűlés a helyi esperes ellenkezése ellenére gyűlt össze, s tanácskozása során olyan indítványokat fogalmaztak meg, amelyek gyakorlatilag az 1848-as, tervezett nemzeti zsinat előkészítéseként megtartott egyházmegyei zsinaton le voltak tárgyalva. A szabadságharc végén megfogalmazott radikális marosvásárhelyi papi kérések programszerű összegzése csak akkor értelmezhető, ha figyelembe vesszük a papi gyűlés megtartásának körülményei mellett a kérések előtörténetét is. 1848-ban a magyar püspöki kar nemzeti zsinatot tervezett, amelynek elsődleges célja a pozsonyi törvénykezéssel megváltozott helyzetben a katolikus egyház önvédelmének, autonómiájának biztosítása volt, viszont már annak előkészítésekor egy sor radikális, esetenként az egyházi általános szabályozásoktól eltérő kérés is megfogalmazódott. 1849-ben, a szabadságharc körülményei között újabb magyar katolikus egyházi tanácskozás keretében Horváth Mihály kinevezett csanádi püspök, Vallás és Közoktatási Miniszter kérte az 1848-ban megfogalmazott kérések alapján egy újabb tervezet összeállítását, amely a katolikus egyházi autonómián már elsősorban nem az állammal szembeni függetlenségre tette a hangsúlyt, hanem az önálló magyar katolikus egyház esetleges megszervezésére. Ez utóbbi próbálkozás egy olyan szkizmatikus megoldást vetített előre, ami miatt a magyarországi ügyekért felelős apostoli nunciús kénytelen volt Rómát figyelmeztetni egy esetleges magyar szkizma veszélyére is. Ebben a kettős, nemzeti zsinati készülődésből igyekszünk értelmezni az 1849-es marosvásárhelyi, júniusi papi gyűlésen megfogalmazott javaslatokat.

A Brassói lap 1849. június 11-i 17. számában megjelentette erről, a marosvásárhelyi nagy nyilvánosság előtt tartott megtartott papi gyűlésről szóló beszámolóját, ahonnan a javaslatokat ismerjük. Ezek a következők voltak:

- „1. Az isteni tisztelet anyanyelven tartása.*
- 2. Igazságos jog- és birtokarány a különböző osztályok között.*
- 3. A szerzetes rendeknek a világi papsággal egy közös testületté leendő összeolvasztása.*
- 4. A kath[olikus] egyház és papság orgánumaúl, egy egyházi lap alapítása, mely egyszersmind a Székely érdekeket is képviselné.*
- 5. A nőtlenség feltétlen és rögtöni eltörlése.*
- 6. A papneveldek az idő kívánataival összeegyeztetendő átalakítása.*
- 7. A házassági akadályok, s ezek körüli egyházi törvények egyszerűsítése.*
- 8. A megye igazgatásában a Zsinat általi választása a püspök körüli kormánybiznyszemélyzetnek; csak így remélhetvén azt, hogy a megyei kormány minden tette, az egyház törvényeinek és a papság közvéleményének leendő hű kinyomata*
- 9. Nyilatkozvány bocsáttassék az összes erdélyvidéki papsághoz, kijelentése végett annak, hogy mi, Kedves István kolozsvári plébánost, mivel a kolozsvári egyházi zsinat határozata ellenére neveztetett ki püspöki helynöknek, el nem ismerhetjük, s az ő neve alatt kijöendő bármely rendeleket érvénytelennek nyilvánítjuk. A püspöki helynök teendőit, mint eddig 7 hónapon át, több kerületben gyakorlatba véttetett teljesítse részint az esperes, részint maga a kerületi papság a teendők természete és régi állása szerint.”*

¹ Készült a Bolyai János Ösztöndíj támogatásával

A Brassói lap közleményét kijegyzetelve Zerich Tivadar teológiai tanár küldte át Kovács Miklós püspöknek.² A marosvásárhelyi első nyolc indítvány kapcsán a lap szerkesztősége megjegyzi, hogy „Kár volt a múlt évben, Kolozsvárott tartott zsinat határozatait ki nem nyomtatni, vagy legalább kerületileg a papsággal nem közleni: mert mi úgy tudjuk, hogy a fenn említett 8 határozatot, már a zsinaton elfogadta az erdélyi kerület papsága. A félreértések és az oly készséggel támasztott és támasztandó gyanúsítások elhárítása végett szükségesnek látjuk megjegyezni, hogy Mi – mint ezt a marosi papság határozatai is mutatják – reformainkot, csak a mindig változást szenvedett és szenvedhetőkben sürgetjük”. A lap szerkesztősége tehát azt a véleményt képviseli, hogy ezeket a kérdéseket érvényesen megoldotta az egyházmegyei zsinat. Zerich Tivadar pedig azt emeli ki, hogy „a Kolozsvári Zsinat határozatai 1848-ik Aug[usztus] vég és S[z]ept[ember] első napjaiban hozattak, olyanok és illetőleg még rosszabbak, mint a Marosvásárhelyiek. Ezen zsinat hősei (ama határozatok máiglan sem lévén egyházi modorban rosszallva), még mind dúlnak fűlnak azon egyes becsületesek ellen, kik azoknak ellen mondani mertek és mernek”.³ Vagyis csak arra mutat rá, hogy a fentiekben ismertetett kilenc kérdésből az első nyolc kérdést az 1848-as erdélyi egyházmegyei zsinat letárgyalta, s az akkor megfogalmazott elképzeléseket hivatalosan nem ítélte el. Ez viszont nem jelenti azt, hogy azok életbe is léptek.

Ha ennek a nyolc pontnak a tematikáját megvizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy az 1, 3, 5, 7-es pontok olyan kérdéseket érintenek, amelyek megoldása az egyházmegyei zsinat hatáskörén kívül esett, hiszen megoldására nem csak az egyházmegyei, de még a nemzeti zsinat sem lehetett jogosult. Ezeknek a kérdéseknek jogerős egyházi rendezésére csak egyetemes zsinaton kerülhetett volna sor. Ennek ellenére az 1848-as egyházmegyei zsinatra való készülétkor már a marosi papság radikalizmusának adott hangot ezek a témák mentén.

Elsőként vizsgáljuk meg ezeket az egyházmegyei szinten *nem rendezhető* kérdéseket:

Az első pontnál megjelenő *anyanyelvi liturgia* esetében, a központilag javasolt téma pontos szövege csak az volt, hogy „A római s eddig használatban lévő rituálék nyomán egy új, s valamennyi deák szertartású megyében béhozandó oly rituálék kiállítása, melyben a szentségek és szent szertartások kiszolgáltatásának alkalmával némely épületes imádságok anyanyelven lennének használandók,⁴ némely célszerű oktatások formulái mellett”. Az erdélyi zsinatoló atyák azonban tovább mennek, mint amit e pont megszövegezése kívánt, a teljes anyanyelviség mellett szállnak síkra. Az elv, amelyet az egyházmegyei zsinaton megfogalmaznak, az 1 Kor 14, 11. 16–19. verseire alapozva a következő: ha a nép nem érti az imát, mire tudja azt mondani, hogy Ámen? Mit ér a meg nem értett beszéd, hogyan érheti el célját? Az új szertartásos könyv kidolgozásához mintaként egy német Rituálét ajánlanak.⁵ A zsinati javaslat a rituáléről végül megfogalmazza, hogy „az újonnan kiado szertartásos könyvet német és tot nyelven is ki adandonak véljük – különösen akarjuk hogy a Nagyhéti agendák mindenütt anyai nyelven

² Gyulafehérvári Érseki és Főkáptalani Levéltár (GYÉFKL), Fond: Személyi hagyaték (SZH). Kovács Miklós püspök. *Zerich Tivadar levele a püspökhöz* (Brassói Lap 17. szám, június 11, 1849. – *kijegyzetelve megküldi a püspöknek Zerich Tivadar*)

³ GYÉFKL SZH, Kovács Miklós püspök. *Zerich Tivadar levele a püspökhöz*.

⁴ Kiemelés tőlem.

⁵ „*Ritual nach dem Geist und Anordnungen der kath. Kirche oder praktische Anleitung für die kahtolische Seelsorger. Amenten Stuttgard und Tübingen in den gg. Cotta 1831*” – GYÉFKL, Fond: Egyházmegyei Zsinatok (Ezs), d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Vélemény azon zsinati tárgyakról, melyekről készitendő megyezsinati munkálat a beszercebányai nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, D. a. 2.

végeztessenek”,⁶ viszont a szentmise kapcsán maradnak a latin mellett: „A szentmise áldozatot azonban az egység fenntartása jeléül most még latin nyelvű szertartással óhajtjuk és akarjuk bemutatni”.⁷ A marosi kerület előkészítő jegyzőkönyve viszont már 1848-ban a szentmisére is javasolta kiterjeszteni az anyanyelviséget.⁸ Ezt a kérésüket ismétlik meg tehát 1849-ben.

A harmadik pontban megfogalmazott kérés a *szereztesrendek reformjára*, azok eltörlésére vonatkozott. Ebben az esetben is hasonló a forgatókönyv. A téma az egyházmegyei zsinaton tárgyalva volt, még ha vitatható is, hogy jogosan-e. Az tény, hogy az erdélyi püspököknek küldött listán⁹ a téma szerepelt. A téma részletes kifejtése túlmutat jelen tanulmány célján, azt viszont látnunk kell, hogy a jozefinista szemlélet nagyon erősen rányomta a bélyegét a kerületi papság véleményére. Ugyanakkor nem feledhetjük el azt a belső konkurenciát sem, ami miatt a világi papság neheztelt a szerzetesekre. A zsinatot előkészítő kerületi tanácskozások a szerzetesrendek eredeti hívatásukhoz való visszatérés szempontját többször is kiemelték. Magára a zsinatra egy hosszas válaszményi szöveg is előkészítésre került, de végül a témát nem tárgyalták, elnapolva azt a tervezett nemzeti zsinatra. A marosi papság pedig nagyon radikális volt ebben a témában is. Az 1848-as előkészítő munkálatban megfogalmazott javaslatuk szerint teljesen megszüntették volna a szerzeteseket, javasolva az arra alkalmasakat világi lelkipásztorkodásban foglalkoztatni, a többiek pedig életük végéig bizonyos járandóságot kapjanak, amiből megélhessenek. Kolostori javaikat kérték a papság szükségleteinek kielégítésére fordítani.¹⁰ 1849-ben gyakorlatilag ezt a kérést ismétlik meg, amikor megfogalmazzák a szerzetesrendek összeolvasztását a világi papsággal.

Az ötödik pont a *cölibátussal* kapcsolatos. Ennek előtörténete nagyon hosszú, itt csak annyit emelnék ki, hogy az egyházmegyei zsinatra készülve több kerület is a témát érintette, s magán a zsinaton is terítékre került. Pontosabban az egyik résztvevő a papi fegyelem kérdésének letárgyalása után indítványozta a cölibátus *feltétlen* eltörlését. A püspök azonnal lereagálja a hozzászólást. Egyrészt a tárgyalandó pontok között nem szereplő témáról volt szó,¹¹ másrészt – s főleg ez a lényeg – *az egész egyházat érintő fegyelmi ügy rendezése nem lehet egyházmegyei zsinat tárgyalási témája*.¹² Az esetleg hozandó határozat semmis, hiszen ilyen kérdésben az

⁶ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Vélemény azon zsinati tárgyakról, melyekről készítenő megyezsinati munkálat a beszercebányai nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, D. a. 2. A javaslat szövege szó szerint ismétli meg a gyergyó kerületnek zsinatot előkészítő tanácskozásának jegyzőkönyvét: GYÉFKL, Fond: Püspöki Iratok (PI). – 389.d. 11.cs. 1010/1848: Gyergyócsomafalva, 1848. augusztus 1. – Gyergyói kerület beadványa.

⁷ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Vélemény azon zsinati tárgyakról, melyekről készítenő megyezsinati munkálat a beszercebányai nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, D. a. 2.

⁸ GYÉFKL PI. – 389.d. 11.cs. 1010/1848. – *Zsinatot előkészítő tanácskozások összegyűjtött jegyzőkönyvei*.

⁹ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Folyó évi September hó 24-én Esztergomban tartandó nemzeti zsinatra kitűzött tárgyaknak öt szakaszokra történt felosztása*. A teljes egyházmegyei zsinati munkálat során az ebben a dokumentumban található felsorolást vették alapul a jelenlevők – leszámítva a jelzett, utólag felvett kérdéseket. Szintén e pontokat, s ebben a sorrendben sorolja fel a az a levél is, amely kíséri a válaszményi jegyzőkönyveket, amelyeket a javasolt pontokat megvitató bizottságok elnökletét betöltő püspököknek küld át Kovács Miklós erdélyi püspök: GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. 1085/1848. *Kovács Miklós püspök levele a zsinati pontokat tárgyaló bizottmányok elnöki tisztét betöltő püspökökhöz*, Kolozsvár, 1848. szeptember 6. Ezt megelőzően, elsőként a Fogarasy Mihály által küldött listán is már szerepelt ez a tárgy a *Pro synodo solum nationali* megjegyzéssel: GYÉFKL PI. – 389.d. 3.cs. 850/1848. – Pest, 1848. június 13.: *Fogarasy Mihály választott skodári püspök válaszelevele Kovács Miklós erdélyi püspökhöz*. Kovács Miklós püspök hasonló megjegyzéssel körözteti ezt a tárgyalási pontot: *puncta solum in nationali synodo erunt pertractanda*. – GYÉFKL PI. – 389.d. 3.cs. 945/1848. – Kolozsvár, 1848. július 18.: *Kovács Miklós püspök körlevele*.

¹⁰ GYÉFKL PI. – 389.d. 11.cs. 1010/1848: Marosvásárhely, 1848. augusztus 12.: *Marosi kerület beadványa*.

¹¹ Újabb pontok felvetését az első tárgyalási napon lehetővé tették, de nem olyanokat, amelyekről nem jogosult az egyházmegyei zsinat dönteni.

¹² Ahogy a zsinatra készülve Keresztes József ferences rendfőnök is kiemelte beadványában „*nőtleniséget pártolja, mely az anyaszentegyházba méltósággal teljes és ne kergessen ennek megrontására világi-polgári erőt, melytől úgyse függ... ez ugyan – mint a Canon nevezi – lex disciplinaris, de egyszersmind universalis a*

egyházmegyei zsinat nem jogosult dönteni.¹³ A gyűlés többségi akarattal „*határozottan oda nyilatkozik*.”¹⁴ miszerint a papi nőtlenség a maga útján töröltessék el, és a házasság minden feltétel nélkül engedessék meg”. Ez lenne az a pillanat, amikor az egyházmegyei zsinaton résztvevő papok, a püspök figyelmeztetése ellenére átlépték hatáskörüket, s az egyházjogi szabályok erejénél fogva *önmagában semmis döntést* próbáltak hozni. A zsinatot előkészítő választmányi munkálat enyhébben fogalmaz, amikor kéréként kéri ezt a témát a nemzeti zsinat elé terjeszteni. A zsinatra készülve a cölibátus kapcsán a marosi nem a legradikálisabb a véleményével, amikor csak az erőteljes ajánlást fogalmazza meg az eltörlés kapcsán: „*Erősen meg lévén győződve, miszerint a nőtlenség megszüntetésével, megszűnend minden gyanú, minden bűn, melynek a nőtlenség egyedüli oka.*”¹⁵ Amikor 1849-ben visszatérnek a témához, már jóval előteljesebben fogalmaznak, a feltétlen és azonnali eltörlést kérve.

A hetedikként tárgyalt pont a házassági akadályokkal kapcsolatos. 1848-ban a zsinaton e téma tárgyalása egy nagy hiányként értékelhető, viszont ha figyelembe vesszük, hogy a vegyes házasságok erdélyi viszonylag magas száma adott, ez nem volt jellemző a magyarországi egyházmegyére. Erdélyben viszont a téma fontos lett volna, – adott volt az a protestáns gyakorlat, amelynek megfelelően a protestánsok átvették saját gyülekezetükbe azokat a katolikusokat, akik a katolikus házasságjog szabálya szerint házasságot nem köthetnének házassági akadályok miatt, illetve megkötött házasságukat nem bonthatnák fel –,¹⁶ s az erdélyi törvények a világegyházi törvénykezéstől is eltérőek voltak.¹⁷ Alapevetően ebben az ügyben a marosi kerület is csak 1849-ben fogalmazza meg a javaslatát, amikor a házassági akadályok egyszerűsítését írja elő.

Áttérve a fenti, világegyházat érintő általános rendelkezésekről a többi pontra, azt látjuk, hogy: a 2-es pont, amely az egyházmegyén belüli *vagyoni arányosságot* boncolgatja, az egyházmegyei zsinaton a papság fizetése kapcsán nem került megoldásra, és a nemzeti zsinatra hagyták a kérdés részletes kidolgozását. Az 1848-as egyházmegyei zsinatot megelőző bizakodó hangulatot jól jelzi, hogy miközben a pozsonyi törvénykezés eltörölte az egyházi tizedet, ami gyakorlatilag anyagi fennakadást okoz a papság jövedelmének biztosításában, a kerületi gyűléseken annak reményében, hogy az állam ezeket a költségeket átvállalja, konkrét fizetékulcsokat is kidolgozott a papság saját jövedelmét tekintve. Mivel a kidolgozáskor nem tudhatták, hogy pontosan milyen alapból lesz megoldva a megváltozott helyzetben a fizetésük, az előkészítő beadványokban nem boncolgatták a fizetési keretet, hanem csak az összegekre tettek javaslatokat. A konkrét fizetési kulcsrendszernek a zsinaton való rögzítése azért maradt el, mert a javaslatok jelentősebb eltéréseket tartalmaztak.

nyugati egyházban. Ezt tehát nem világi hatalom törlesztheti el, hanem amilyen hozta, és ez Concilium universale...” – GYÉFKL PI. – 389.d. 11.cs. 1010/1848: 1848. augusztus 16.: *Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa.*

¹³ Az egyházi törvények megszűnéséről szóló előírás szerint egyházi törvényt csak az a hatóság szüntethet meg, amely azt meghozta. Vagyis egyházmegyei zsinat nem szüntethet meg egyetemes zsinati határozatot. – Szeredy József: *Egyházjog. Különös tekintettel a Magyar Szent Korona Tartományaira, a keleti és protestáns egyházakra.* II. Pécs 1874. 301. §. 635.

¹⁴ Kiemelés tőlem. Határozottan oda nyilatkozik értelmezhető-e úgy, hogy *dönt?* Ugyanezzel a fogalommal fognak élni a papi ruházat kapcsán is: „*ezen gyűlés következőleg nyilatkozik*”.

¹⁵ GYÉFKL PI. – 389.d. 11.cs. 1010/1848: *Marosi kerület zsinatot előkészítő jegyzőkönyve*, Marosvásárhely, 1884. augusztus 12.

¹⁶ GYÉFKL PI. – 389.d. 11.cs. 1010/1848: Kanta, 1848. augusztus 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa*

¹⁷ Az 1791. évi 57 tc. értelmében a fiúgyerek az apa, a lány pedig az anya vallását követi. Ez ugyan ellenkezik a katolikus elvekkel, de mint kötelező állami törvényt, a katolikusok megtartották. Ezzel szemben a magyar törvénykezés az 1843/44-es országgyűlésen úgy döntött, hogy mindegyik gyerek az apa vallását kövesse

A 4-es pont, az *egyházi lappal* kapcsolatosan hasonló eset, hiszen a zsinaton ennek elvi pártolását fogalmazták csupán meg. 1848-ban a a Jó és Olcsó Könyvkiadó támogatásában nem voltak túl lelkesek a marosiak, a kerület tanácskozásán arra az eredményre jutnak, hogy ha a kiadó jól működik, magát fenn tudja tartani, külön anyagi támogatásra nem lesz szükség.¹⁸ Az 1848-as zsinaton lehnagzott, hogy egy egyházi lap is jól jöjjön, de érdemi előrelépés nem történt. 1849-ben a marosi papság valójában a helyi igényeknek megfelelő lap biztosítását kérte.

A 6-ik pont a *szemináriumok reformjára* vonatkozik. A papnevelés kérdését a zsinat hosszan tárgyalta, életbeléptetésének legfőbb akadálya az elvi okok mellett az volt, hogy a forradalmi események következtében az 1848/49-es tanévet meg sem lehetett megnyitni. A radikális zsinati javaslatok alapvetően a fegyelmi enyhítések mentén fogalmazódtak meg, ezekhez tértek vissza a marosi kerületi gyűlésen 1849-ben, amikor az idők kívánalmainak megfelelő reformot sürgettek.

A 8-ik pont kapcsán elmondhatjuk, hogy a marosvásárhelyi értekezleten részt vevők figyelmen kívül hagyták azt a tényt, hogy ilyen jellegű határozat egyáltalán meg sem fogalmazódott az egyházmegyei zsinat, csupán javaslatok hangzóttak el ezzel kapcsolatosan. A *püspök körüli személyzet kiválasztása* a kerületi papság részéről 1848-ban nem fogalmazódott meg. A javaslatok is csak a kanonokok, esperesek és teológiai tanárok kinevezésére vonatkoztak, illetve a püspöki helynök kinevezésére, ahol is zsinati úton történő beleszólást igényeltek a választásra jogosult papok. Viszont tény, hogy 1848-ban nagyon egyértelmű volt már a marosi kerület álláspontja, hogy minden esetben lehetőséget próbáltak biztosítani a papság szavazati jogának bevezetésére. Az esperesek kapcsán így megfogalmazták: „*az esperesek neveződjenek egyházi kerület szavazat többsége nyomán, és ezt, rögtön életbe léptetni kívánjuk, hasonlóképp a jegyző is. A püspökök, mint a görög egyházaknál az egész diocesis által jeleltessenek ki, sértetlenül hagyva a király és püspöki megerősítés jogát, hivatalaiktól azonnal elmozdítandók, ha nem vagy hanyagul teljesítettik*”.¹⁹ A beadványban kiemelték, hogy „*az udvarhelyi esperestnek*”²⁰ hivatalából tett elmozdítását örömmel értettük; hasonlóképpen elcsapni kívánjuk a szebeni esperest is, mint a magyar nemzetnek megátalkodott ellenségét”. A marosvásárhelyi esperes a következő megjegyzéssel hitelesítette ekkor a jegyzőkönyvet: „*Hogy az esperetsi munkálat után ezen jelen munkálatban lázott a többség megállapodni, kivévn az udvarhelyi és szebeni esperestekről való jegyzést, minthogy arról szó nem volt, ezennel hitelesítem.*”²¹ Ilyen előzmények után nem meglepő az 1849-es papi gyűlésen megfogalmazott elvárása a marosi kerületnek.

Ezzel a ponttal van ugyanakkor kapcsolatba a sorban az utolsó, kilencedik pontja az értekezletnek. A kérdés arra vonatkozott, hogy a püspök, miután hosszasan egyházmegyéjétől elzárva, az ostromállapot alatt álló gyulafehérvári várban rekedt, *helyettesnek* nevezi ki maga helyett a kolozsvári plébánost, Kedves Istvánt. A kinevezés jogosságát a marosvásárhelyi értekezlet tagadta, hivatkozva az 1848-as egyházmegyei zsinatra, ahol a résztvevők kérték, hogy a püspöki helynököt csak zsinatilag nevezhessék ki. Ezzel a kérdéssel kapcsolatosan a székelyföldi papság jelentős része szintén megfogalmazta fenntartását, nem fogadva el

¹⁸ GYÉFKL. PI. – 389.d. 11.cs. 1010/1848: Marosvásárhely, 1848. augusztus 12.: *Marosi kerület beadványa*.

¹⁹ GYÉFKL. PI. – 389.d. 11.cs. 1010/1848: Marosvásárhely, 1848. augusztus 12.: *Marosi kerület beadványa*.

²⁰ Rajmund János esperest 1848-ban a kerületi papság leváltotta, tekintve, hogy tevékenységével nem voltak megelégedve. Ezt követően ideiglenesen Antalfi Ferenc addig kerületi jegyző vette át az esperesi teendők intézését. Rajmund János megmaradt többi tisztségében, továbbra is udvarhelyi plébánosként és az ottani iskola igazgatójaként működve. Az 1849 tavaszán Berde Mózes számára az egyházmegyéről készült összeírás „vice–esperesként” említi, Antalfi Ferencnek az „esperesi helyettes” címet adva. Pakó János püspöki titkár felterjesztése Berde Mózes kormánybiztoshoz. Kolozsvár, 1849. április 13. – GYÉFKL. PI. 393. d. 5. cs. 92/1849. sz.

²¹ Marosi kerület beadványa. Marosvásárhely, 1848. augusztus 12. – GYÉFKL. PI. 389. d. 11. cs. 1010/1848. sz.

Kedves István kinevezését, annak ellenére, hogy ilyen jellegű határozata az 1848-as egyházmegyei zsinatnak nem olvasható a jegyzőkönyvben. A marosi területi papság 1849-ben radikálisan kinyilvánítja: „Nyilatkozvány bocsáttassék az összes erdélyvidéki papsághoz, kijelentése végett annak, hogy mi, Kedves István kolozsvári plébánost, mivel a kolozsvári egyházi zsinat határozata ellenére neveztetett ki püspöki helynöknek, el nem ismerhetjük, s az ő neve alatt kijövendő bármely rendeleteket érvénytelennek nyilvánítjuk. A püspöki helynök teendőit, mint eddig 7 hónapon át, több kerületben gyakorlatba véttetett teljesítse részint az esperes, részint maga a kerületi papság a teendők természete és régi állása szerint”

A fenti pontok azt mutatják, hogy a marosvásárhelyi értekezlet résztvevői, amelyek részben ugyan tárgyalva voltak az egyházmegyei zsinaton, de azok egyrészt a zsinat jogkörét meghaladták, illetve amikor e kérdésben a zsinatnak – pontosabban a püspöknek, papjai véleménye meghallgatása után – joga lett volna dönten, a döntés eleve meg se született. A Marosvásárhelyen 1849-ben egybegyűltek, a tárgyalás végén megfogalmazták, hogy „a kath[olikus] egyház és papság kebelében tátongó hiányok javítása, s több más reformok életbe léptetése végett, az erdélyi kerület papsága tartson mentől előbb Zsinatot”.²²

Miért pont ekkor? Hiszen a szabadságharc eseményei közepette nem ezt volt a legideálisabb időpont. Viszont tudjuk, hogy a kerületi papság nem csak mielőbbi zsinatot kért, hanem a találkozás végén megfogalmazták Horváth Mihály kapcsán: „egyszersmind biztos reményünket nyilvánítsuk az iránt, hogy az Ő erélyes közbenjárása által, a kath[olikus] egyház és papság, az Osztrák ház alatt nem élvezhetett ősi szabadságát vissza nyeri.”

Ez teszi nyilvánvalóvá, hogy az 1849-es marosvásárhelyi papi gyűlés tulajdonképpen szoros kapcsolatban lehetett a Horváth Mihály kinevezett csanádi püspök és Vallás és Közoktatási Miniszter által tervezett nemzeti zsinati készülődéssel.

Amikor Horváth Mihály kinevezett csanádi püspök, Vallás- és Közoktatási Miniszter 1849. június elején augusztusra nemzeti zsinatot²³ hirdet meg – amelyben a független magyar polgári államban óhajtott a független magyar katolikus egyház autonómiáját kidolgozni – az elnapolt alsópapsági reformok újra előtérbe kerültek.²⁴ Horváth Mihály közgyűlésnek meghirdetett zsinata kapcsán tudjuk, hogy a szöveget június 15-én írta alá, s a Közlönyben június 19-én jelent meg. Ebben rámutat, hogy „a' kath[olikus] egyház mind végiglen olly súlyos gyámság alá volt helyezve, miszerint az (egyház érdekei) annak a' kor és körülmények szerint felmerülő érdekei mellékes, gyakran önző és alacsony czéloknak feláldoztatván, az egyház kebelében minden szabadabb kifejlés teljesen lehetetlenné tétetett... A' kath[olikus] egyház viszonyai nem maradhatnak a' régiiek, úgy az álladalom (irányában), mint a' belkormányzat (ügyeit illetőleg) irányában. Kell, hogy a' kath[olikus] egyház is visszanyerje autonómiáját 's önkormányzati jogát, miszerint a' gyámság alól felszabadulván, érdekei 's a' kor és körülmények igényei szerint fejlődhessék.... Ez okból előlegesen tudtára adatik a' kath[olikus] egyház minden tagjainak, hogy ezen egyház (összes minden) ügyeinek elintézésére folyó é[v] (september 1ső) aug[usztus] 20-dik napján Pesten (közönséges kath[olikus] Convent) olly közgyűlés fog tartatni, mellynek tagjai az összes magyar

²² Uo.

²³ Az augusztusra tervezett nemzeti zsinat célja (a Vallás- és Közoktatási Minisztérium által a Közlöny június 15-i számában közzétett 161. sz. rendelete szerint): „a magyar kath[olikus] egyháznak a szabadság alapján történendő újjászülésére, s mind az álladalom iránti viszonyainak, mind belkormány szabályozására módot és alkalmat nyújtani, s az egyháznak az álladalom irányában szabályozandó viszonyait törvény által is biztosítani kívánván, ezen ügyek elismerésére folyó é[v] aug[usztus] 20. napján Pesten oly közgyűlés fog tartatni, melynek tagjai az összes magyar kath[olikus] egyházat képviseljék”. Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, Protocollum consistorialia, 1847-1849. 1849. június 30.

²⁴ A Közlöny június 22-i számában 635. sz. rendelet előírta az egyházmegyéknél, hogy terjesszék be az 1848-ban tartott tanácskozások vagy zsinatok jegyzőkönyveit.

kath[olikus] egyházat képviseljük. A' gyűlés szerkezetéről 's egyéb körülményeiről (később adatván) szükséges utasítások és rendeletek a' maga idejében fognak kiadatni.” A felhívásban Horváth Mihály csak jelezte, hogy a gyűlés szerkezetére vonatkozóan később ad ki újabb utasításokat, de azért egyértelműen megfogalmazta, hogy a katolikus egyház minden tagja ezen képviseltetve lesz. Amint az 1865-ben megjelent, *Magyarország függetlenségi harczának története* című könyvének harmadik kötetében rámutat, e „közgyűlés egy harmadában a papságból, két harmadában világi hívekből vala alkotandó. A papi tagok a püspökökön s a szerzetek főnökein s a káptalanok egy egy küldöttein kívül a többiek egyházmegyénként az alpapságtól, a világi képviselők a kathol[ikus] egyháznép általános szavazata által kerületenként valának választandók”.²⁵ 1849. június 22-én, szintén a Közlöny útján, Horváth Mihály ugyanakkor azt is elrendelte, hogy: „minden egyházi hatóságnak s egyházmegyei kormányoknak meghagyatik: hogy a múlt évben egyházi megyéjök részéről tartott tanácskozások vagy illetőleg zsinatok jegyzőkönyvét a minisztériumnak terjesszék fel.”²⁶

A bécsi nuncius már 1848. augusztus 30-án jelezte, hogy Horváth Mihály kinevezett csanádi püspök egyházfegyelmi és hierarchiai reformot óhajt,²⁷ amit Vallás és Közoktatási miniszterként hatásosabban képviselhetett. A nunciusi jelentés²⁸ tartalmából idézve: „Az önmagát csanádi püspöknek nevező Horváth kultuszminiszter, akit Kossuth Magyarország hercegprimásává nevezett ki, nemzeti zsinatra összehívó leveleket intézett volt a katolikus papsághoz. Ezen az ügynevezett zsinaton mindazoknak az egyházi személyeknek kellett volna részt venniük, akik azon felszólalni szándékoztak. Ilyenformán egy, egyházi ügyekben illetékes döntéshozó testület jött volna létre politikai országgyűlés alakjában.

A szóban forgó gyűlésen megtárgyalandó témák, egyebek mellett a következők voltak:

- 1. A magyarországi Egyház függetlenségének kimondása, avagy elkülönülése az egységközponttól.*
- 2. A szent cölibátus eltörlése.*
- 3. A magyar nyelv bevezetése az istentiszteletek bemutatásában.*

Az egyházszakadás teljes lett volna, amint ez a szerencsétlen angliai egyházszakadás idején már megtörtént. Nem mintha a klérus többsége beleegyezését adta volna hasonló méltánytalansághoz, de a jók tartózkodtak volna a felszólalástól egy ilyen természetű gyűlésen, a rosszakaratúak a fent leírtak értelmében jártak volna el, és döntéseiknek a forradalmi erő(k) által szereztek volna érvényt.”

A fentiek alapján azt látjuk tehát, hogy a marosi kerület nagyon randikális megfogalmazásai 1849 június 11-ről megelőzték a Közlönyben megjelenő utasításait Horváth Mihálynak, viszont tartalmilag és koncepcióban is nagyon nagy hasonlóságot mutatnak. Így elképzelhető, hogy az marosi kerület papsága részben kész volt bekapcsolódni Horváth Mihály nemzeti zsinati

²⁵ Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harczának története 1848 és 1849-ben III. kötet. Genf, 1865. 128-129.

²⁶ MOL H56 31154 mikrofilm. 64/1849: Közlöny, 136 (1849. június 22)

²⁷ Jelentés Horváth Mihályról. Augusztus 30. – MOL 17952 mikrofilm. vol. 321. no. 140.

²⁸ MOL, 17952 mikrofilm. Archivio Segreto Vaticano. Archivio della Nunziatura di Vienna. Vol. 321. Dispacci alla Segreteria di Stato. No. 210. Agetto affari religiosi dell'Ungheria. Vienna 20 Agosto 1849. Az olasz nyelvű jelentés első közlése: Balázs Péter: Viale Prelá bécsi nuncius jelentései a magyar forradalomról és szabadságharcról 1849-ben. Levéltári közlemények 46 (1975) 302-303. A továbbiakban csak tételeken fogunk utalni erre a jelentésre.

tervébe, amely elővetítette annak a lehetőségét, hogy kimondják a magyar katolikus egyház teljes függetlenségét,²⁹

²⁹ A bécsi nuncius titkos jelentésében a három legveszélyesebb tervezett pontként a következőket sorolta fel: a magyar katolikus egyház függetlenségének kimondása, a központtól (Róma) való elszakadással; a szent cölibátus eltörlése; a magyar nyelv használata a liturgiában: Nunciusi titkos jelentés a magyarországi egyházi helyzetről. Bécs 1849. augusztus 20. – Uo. vol. 323. no. 210.

Melléklet:

VIII/29.d. Kovács Miklós püspök személyi hagyatéka: *Kovács Miklós püspök. Zerich Tivadar levele a püspökhöz.* Brassói Lap 17. szám, június 11, 1849. – kijegyzetelve megküldi a püspöknek Zerich Tivadar

A maros kerületi papság, f[olyó] évi május 29. M[aros]vásárhelyen, a városház termében, roppant hallgatóság jelenlétében, a kath[olikus] papságnak a jelen körülmények által igénybe vett Teendői felett, nyílt értekezletet tartott. Nem lehetvén szerencséje a helyben lakó esperest körébe megnyerni, elnöknek a legkorosabb lelkész, L. I., jegyzőknek M. I. és B. A. tanárok kiáltattak fel. Ez értekezletben B. I. a következő indítványokat tette: 1. Az isteni tisztelet anyanyelvén tartása. 2. Igazságos jog- és birtokarány a különböző osztályok között. 3. A szerzetes rendeknek a világi papsággal egy közös testületté leendő összeolvasztása. 4. A kath[olikus] egyház és papság orgánumául, egy egyházi lap alapítása, mely egyszersmind a Székely érdekeket is képviselné. 5. A nőtlenség feltétlen és rögtöni eltörlése. 6. A papneveldének az idő kívánataival összeegyeztetendő átalakítása. 7. A házassági akadályok, s ezek körüli egyházi törvények egyszerűsítése. 8. A megye igazgatásában a Zsinat általi választása a püspök körüli kormánybiznyszemélyzetnek; csak így remélhetvén azt, hogy a megyei kormány minden tette, az egyház törvényeinek és a papság közvéleményének leendő hű kinyomata. 9. Nyilatkozvány bocsáttassék az összes erdélyvidéki papsághoz, kijelentése végett annak, hogy mi, Kedves István kolozsvári plébánost, mivel a kolozsvári egyházi zsinat határozata ellenére neveztetett ki püspöki helynöknek, el nem ismerhetjük, s az ő neve alatt kijöendő bármely rendeleteket érvénytelennek nyilvánítjuk. A püspöki helynök teendőit, mint eddig 7 hónapon át, több kerületben gyakorlatba vétetett teljesítse részint az esperes, részint maga a kerületi papság a teendők természete és régi állása szerint.

Még két nevezetes indítványát említem, t.i.: küldessék Horváth Mihály csanádi püspökhöz üdvözlő felirat, melyben a nagypap és nagy hazafinak, a Vallás és Közoktatásügy vezetésére történt felemeltetésén, mint a hazafi érdem megjutalmaztatásán, s mint az igazság és szabadság alapján életbe lépett jelen országhoz tartozó egyik legörvendesebb tüneményén, őszinte örömmel jelentvén ki, egyszersmind biztos reményünket nyilvánítsuk az iránt, hogy az Ő erélyes közbenjárása által, a kath[olikus] egyház és papság, az Osztrák ház alatt nem élvezhetett ősi szabadságát vissza nyeri.

A másik indítvány ez: a kath[olikus] egyház és papság kebelében tátongó hiányok javítása, s több más reformok életbe léptetése végett, az erdélyi kerület papsága tartson mentől előbb Zsinatot.

A roppant számmal jelenlevő hallgatóság által kitörő tetszéssel fogadott, terjedelmesen indokolt ezen indítványokat a kerületi papság is, egyhangúlag elfogadta, és határozattá emelte; - elhatározott tovább, hogy ezen értekezletnek jegyzőkönyve az erdélyi kerületi papsággal közöltessék.